

ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Коваленко М.В., к.е.н., доцент; Галінська Т.С., к.е.н., доцент

Полтавська державна аграрна академія

У статті визначено сутність інвестицій із позицій сільськогосподарського підприємства. Обґрунтовано особливості здійснення інвестиційних вкладень у сільське господарство. Проаналізовано пріоритетні джерела формування інвестицій сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: *інвестиції сільськогосподарських підприємств, прибуток, бюджетна підтримка, кредити, зовнішні джерела фінансування*

Постановка проблеми. Реалії сьогодення переконливо свідчать про необхідність налагодження дієвого механізму безперебійної інвестиційної підтримки сільськогосподарських підприємств. Від правильної його організації, у значній мірі, залежить рівень розвитку їх матеріально-технічної бази, збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, нарощування виробничого потенціалу, ефективність використання залучених ресурсів, рівень життя сільського населення.

На разі інвестиції ототожнюються з вкладеннями капіталу з метою його подальшого збільшення [7]. Для того, щоб спонукати власника капіталу до інвестування, відмовившись, таким чином, від альтернативного його використання, вкладнику необхідна вагома винагорода у вигляді інвестиційного прибутку. Отже, інвестиції є джерелом генерування економічного ефекту у формі приросту суми інвестованого капіталу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розробку теоретичних і практичних аспектів проблеми ефективного інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств зробили вчені-економісти: І.В. Абрамович [6], І.І. Вініченко [8], С.М. Колотуха [10], Ю.О. Лупенко [11], А.С. Музиченко [12] та інші.

Постановка завдання. Із позицій сільськогосподарського підприємства, що має свої специфічні природні та соціально-економічні особливості, які вирізняють його з-поміж інших галузей національної економіки, до сьогодні немає чіткого формулювання визначення інвестицій. Із огляду на це, постає необхідність визначення поняття інвестицій, процесу та джерел їх формування з урахуванням специфіки дії об'єктивних економічних законів, що діють у галузі сільського господарства. Метою дослідження є визначення сутності інвестицій сільськогосподарського підприємства з огляду на специфічні особливості його функціонування та обґрунтування основних джерел їх формування в розрізі різних напрямів залучення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інвестування сільського господарства являє собою послідовний процес концентрації й акумулювання грошового, виробничого, людського й інноваційного капіталу на одній і тій же одиниці земельної площі, спрямований на збільшення кількості високоякісної продукції та підвищення ефективності її виробництва.

Оскільки надалі розширювати посівні площі неможливо, як і неможливо також нарощувати поголів'я тварин при незмінному рівні його продуктивності, ключем до ефективного ведення сільського господарства є інтенсивне інвестування аграрного виробництва. Зокрема, в рослинництві – це інвестування в селекцію й елітне насінництво, органічну систему землеробства, у тваринництві – фінансування вдосконалення якісного складу поголів'я, племінної роботи, розведення високопродуктивних порід.

На сучасному етапі розвитку інвестиційні ресурси слід спрямовувати в розвиток не лише найбільш інтенсивних галузей і культур, а й у поліпшення агротехніки вирощування сільськогосподарських культур та перехід до більш інтенсивних форм ведення господарства з використанням ресурсозберігаючих технологій.

То ж, із цього погляду, інвестиції сільськогосподарського підприємства слід розглядати як сукупність довго-, середньо- та короткострокових вкладень грошових коштів, матеріальних та нематеріальних цінностей, направлених на

розвиток виробничих, соціальних та екологічних процесів з метою збереження цих вкладень, їх розширеного відтворення, нарощування виробничого потенціалу, підвищення економічної ефективності виробництва й досягнення соціально-економічного та природно-екологічного ефекту.

Сільське господарство України потребує значних інвестиційних надходжень, але, не зважаючи на цей факт, інвестори побоюються вкладати значні кошти через низьку прибутковості та високі ризики в цій галузі (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка капітальних інвестицій у сільське господарство, 2010-2014 рр.

Роки	Освоєно – всього, млн. грн	Інвестиції в сільське господарство, млн. грн	Інвестиції в сільське господарство у % до загальної суми інвестицій
Україна			
2010	171092	12231	7,2
2011	238175	18183	7,7
2012	293692	19363	6,6
2013	267728	19059	7,1
2014	219420	18796	8,6
Полтавська область			
2010	6289	846	13,5
2011	7859	1259	16,0
2012	10217	1580	15,5
2013	9536	1853	19,4
2014	8828	1578	17,9

Джерело: розраховано авторами за даними [16, 17]

На сьогодні ситуація на ринку інвестиційних ресурсів є невтішною: обсяги залучених фінансових потоків є далекими від потреб сектора, кредитні механізми й технології ще недосконалі, не відповідають реаліям сьогодення, не враховують у повній мірі об'єктивних економічних інтересів суб'єктів аграрного ринку через незначні обсяги, короткостроковість інвестиційних вкладень.

Сільськогосподарське виробництво є одним із найбільш ризикованих видів підприємницької діяльності, що визначається такими його особливостями, як: сезонність виробництва, залежність від погодно-

кліматичних умов, тривалий період обороту капіталу, несприятливий інвестиційний клімат.

Вибір методів фінансування інвестицій дозволяє розрахувати пропорції у структурі джерел інвестиційних ресурсів, найпоширенішими серед яких є самофінансування, кредитне фінансування, лізинг, залучення коштів іноземних інвесторів, бюджетна підтримка та інші.

Основою формування власних інвестиційних ресурсів є розмір чистого прибутку підприємства як індикатора ефективності його господарської діяльності. Прибуток стає джерелом розширеного відтворення і стимулювання інвестиційної діяльності підприємства (табл. 2).

Таблиця 2

**Фінансові результати діяльності сільськогосподарських підприємств,
2010-2014 рр.**

Роки	Прибуток (+), збиток (-), млн. грн	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали збиток	
		у % до загальної кількості підприємств	прибуток, млн. грн	у % до загальної кількості підприємств	збиток, млн. грн
Україна					
2010	17291,8	69,5	22306,1	30,5	5014,3
2011	25565,9	83,0	30615,2	17,0	5049,3
2012	26992,7	78,3	33906,7	21,7	6914,0
2013	15147,3	79,9	26496,5	20,1	11349,2
2014	20529,5	84,2	51455,7	15,8	30926,2
Полтавська область					
2010	1723,5	70,8	1882,4	29,2	158,9
2011	3024,4	85,2	3144,5	14,8	120,1
2012	2801,7	82,8	3111,8	17,2	310,1
2013	1836,5	78,4	2351,5	21,6	514,9
2014	4137,1	83,9	5281,6	16,1	1144,5

Джерело: розраховано авторами за даними [16, 17]

Аналізуючи тенденцію останніх років, бачимо, що питома вага прибуткових аграрних підприємств у загальній їх кількості та сума прибутку, в цілому, мають тенденцію до збільшення. Частка нерентабельних підприємств за роки дослідження суттєво зменшилась, але, разом із тим, зросла величина їх збитку в 6,2 р. (по Україні) та в 7,2 р. (по Полтавській області).

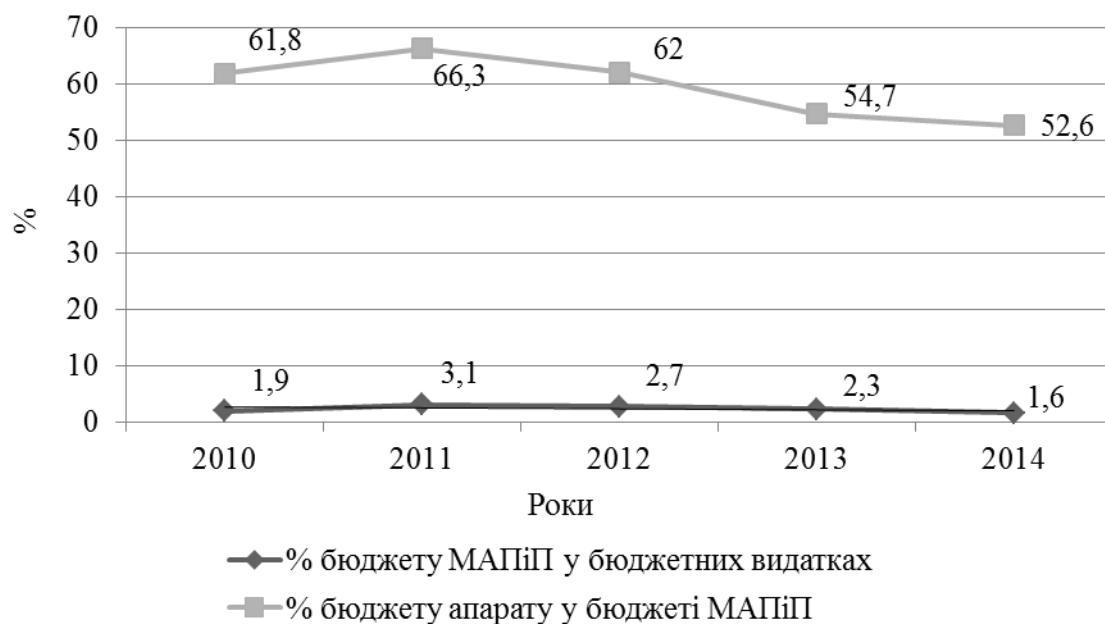
Слід підкреслити, що прибуток сьогодні є джерелом формування інвестицій лише на рентабельних підприємствах.

Збільшення обсягів інвестицій за рахунок державного бюджету є першочерговим завданням інвестиційної політики більшості країн світу. В Україні при загальній сумі капіталовкладень 204061,7 млн. грн у 2014 р. на державні централізовані капіталовкладення припадало лише 0,7 % (1511,2 млн. грн). Необхідно, щоб питома вага бюджетних державних капітальних вкладень становила 8-8,5 % від загального обсягу інвестицій [12].

Державна підтримка аграрного сектора в Україні є низькоефективною, не компенсує витрат сільськогосподарських підприємств, понесених у результаті цінової та торговельної політики [13]. Малі та середні господарства могли б ефективно займатися сільським господарством за умови державних субсидій і протекціоністських заходів. Проте, сучасна бюджетна підтримка в Україні спрямована на великомасштабне виробництво.

Загалом, бюджетна підтримка складає максимум 12 млрд. грн, тобто 60 % від мінімальної потреби аграрної галузі, яку оцінюють у 20 млрд. грн [14].

Фінансування аграрної галузі характеризується хронічним недофінансуванням та зменшенням обсягів прямої бюджетної підтримки. Так, видатки бюджету на аграрну галузь у загальних видатках стрімко скорочуються – якщо у 2011 р. на них припадало 3,1 %, то у 2014 р. – лише 1,6 % (рис. 1).

Рис. 1. Характеристика бюджетних програм розвитку сільського господарства, 2010-2014 рр.

Джерело: складено за даними [1-5, 14]

Зміни бюджету на 2014 р. у порівнянні з 2013 р. стосуються, зокрема, збільшення видатків на підтримку розвитку хмелярства та садівництва – у 7 разів; на фінансову підтримку заходів у АПК – у 2,5 рази. Натомість, зменшено видатки за бюджетними програмами на державну підтримку галузі тваринництва – на 23 %; на закупівлю МТР для потреб сільгоспвиробників – на 80 % [14].

Банківська система, на разі, стала невід’ємною складовою сучасного інвестиційного процесу. Оскільки вижити в нинішніх складних економічних умовах за рахунок власних ресурсів може лише незначна частка сільськогосподарських підприємств, кредити банків стають, зазвичай, єдиним джерелом інвестиційних надходжень для невеликих малоприбуткових підприємств (табл. 3).

**Динаміка кредитів, наданих сільськогосподарським підприємствам,
2010-2014 рр.**

Кредити за строками погашення, млн. грн	Роки					2014 р. у % до 2010 р.
	2010	2011	2012	2013	2014	
Україна						
Усього	26545	34143	36488	43534	55335	2,1 р.
До 1 року	8631	13336	16509	23829	24953	2,9 р.
Від 1 року до 5 років	14708	17249	16095	15520	25262	171,8
Більше 5 років	3206	3558	3884	4185	5120	159,7
Полтавська область						
Усього	601	939	918	1179	1683	2,8 р.
До 1 року	295	592	486	729	1115	3,8 р.
Від 1 року до 5 років	205	242	333	374	563	2,7 р.
Більше 5 років	101	104	99	77	6	5,9

Джерело: розраховано авторами за даними [15]

Як свідчать дані табл. 3, вартість кредитів, наданих сільськогосподарським підприємствам України, мала тенденцію до збільшення, як у загальній сумі, так і в розрізі строків погашення.

По Полтавській області ситуація, в цілому, схожа. Виключення становить лише вартість довгострокових кредитів, яка за досліджуваний період зменшилась на 94,1 %.

Специфічні особливості, притаманні аграрному виробництву, у значній мірі потребують залучення довгострокових банківських кредитів, але такий спосіб кредитування буде доступним лише для того виду діяльності, який у найближчому майбутньому може принести вагомий економічний ефект. При цьому короткостроковий банківський кредит є більш потужним та суттєвим фактором підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва.

В умовах, коли обсягів внутрішнього фінансування недостатньо для розширеного відтворення агровиробництва, актуальним стає питання активізації інвестиційних процесів за рахунок зовнішніх джерел (табл. 4).

**Динаміка залучення зовнішніх джерел інвестування
сільськогосподарськими підприємствами України, 2010-2014 рр.**

Джерела інвестицій	Роки					2014 р. у % до 2010 р.
	2010	2011	2012	2013	2014	
Факторинг, млн. грн	-	-	-	17,5	1,3	х
Фінансовий лізинг, млн. грн	4283,1	6908,2	7905,5	9416,3	11233,1	2,6 р.
Іноземні інвестиції, млн. дол. США	833,7	813,4	800,7	839,3	776,9	93,2

Джерело: розраховано авторами за даними [9, 17]

У 2013 р. серед залучених джерел інвестування з'являється такий інструмент фінансування як факторинг. Однак, у 2014 р. порівняно з 2013 р. вартість договорів факторингу, укладених у сільському господарстві зменшилась на 92,6 % (16,2 млн. грн). Сільське господарство займає друге місце в рейтингу найбільших споживачів лізингових послуг, поступаючись місцем лише транспорту. Вартість складених ним договорів фінансового лізингу щороку невпинно зростає і становить у 2014 р. 11233,1 млн. грн, що більше рівня 2010 р. у 2,6 рази. Головними причинами обмеженого використання фінансового лізингу є недосконалість законодавства про лізинг, висока вартість лізингових послуг, неспроможність більшості аграрних підприємств своєчасно та в повному обсязі сплачувати лізингові платежі тощо.

Вирішення питань інвестування та поліпшення умов кредитування повинно бути пов'язане із суттєвим підвищенням ефективності функціонування агроформувань, діяльністю їх на принципах самофінансування. Такий напрям повинен забезпечити окупність виробничих та інвестиційних витрат за рахунок власних коштів і, за необхідності, шляхом залучення банківських кредитів та коштів інвесторів.

Головною рисою сучасної економіки є інтеграція у світову економічну систему шляхом співпраці із закордонними партнерами та переливом закордонного капіталу на терена нашої країни. Саме імпорт капіталу все більше виступає на передній план державної інвестиційної політики, однак, аби не

втратити національні позиції, слід орієнтуватись на внутрішні джерела фінансування, передусім, на національний капітал.

Висновки. Отже, формування інвестицій в аграрному секторі України відбувається дуже повільно і явно в недостатньому для забезпечення нормального розвитку економічних процесів обсязі. Основні завдання інвестиційної політики галузі полягають у забезпеченні села дешевими кредитами, стабілізації виробництва у тваринництві, остаточному подоланні збитковості та зміцненні фінансового стану сільськогосподарських підприємств [12].

Основними пріоритетами в інвестиційній аграрній політиці мають стати: зміцнення соціальної інфраструктури села; запровадження нових механізмів розподілу субсидій сільськогосподарським товаровиробникам, які орієнтують їх на сигнали ринку, а не на види виробничих субсидій; забезпечення прозорості процесу розподілу фінансової підтримки, рівноправна участь усіх товаровиробників в її отриманні та встановлення сумарних дотаційних обмежень на одного отримувача державних бюджетних виплат; застосування механізмів фінансової підтримки сільгосптоваровиробників шляхом субсидування ставки відсотка, надання гарантій під банківські позики чи прямі інвестиції, надання товарних кредитів, сільськогосподарської техніки в лізинг, підтримка кредитних кооперативів, страхування продукції тощо [13].

Список використаних джерел:

1. Абрамович І.В. Інвестування в аграрний сектор економіки України: проблеми та напрями їх вирішення / І.В. Абрамович // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2007. – №1. – С. 7-9.

2. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент : [учебный курс] / И.А. Бланк. – К. : Эльга-Н, Ника-Центр, 2002. – 448 с.

3. Вініченко І.І. Інвестиційна привабливість аграрного виробництва регіону / І.І. Вініченко // Інвестиції: практика та досвід. – 2008. – № 10. – С. 3–5.

4. Звіт про діяльність національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг за 2014 рік / За заг. ред. І. Пашка. – К.: ДП «Інформаційно-технічний центр», 2015. – 52 с.

5. Колотуха С.М. Кредитування сільськогосподарських підприємств як ефективне джерело інвестиційної діяльності / С.М. Колотуха, І.П. Борецько // Економіка АПК. – 2009. – № 1. – С. 89–96.

6. Лупенко Ю.О. Фінансування інвестицій у сільськогосподарське виробництво / Ю.О. Лупенко, Є.І. Лупенко // Економіка АПК. – 2010. – № 10. – С. 122–125.

7. Музиченко А.С. Інвестиційна діяльність в Україні : [навчальний посібник] / А.С. Музиченко. – К. : Кондор, 2005. – 406 с.

8. Національна стратегія розвитку «Україна–2015» : [громадсько-політичне об'єднання «Український форум»]. – К. : Літера А, 2008. – 72 с.

9. Радченко О. Структура та форми бюджетної підтримки аграрного сектору України : [електронний ресурс] / Оксана Радченко // Економічний дискурс. – 2014. – Секція 4. Режим доступу: http://sophus.at.ua/publ/2014_05_22.

10. Річний звіт Національного банку України за 2014 р. / За заг. ред. В. Гонтаревої. – К. : ВВО ГЕУ НБУ, 2015. – 212 с. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document;jsessionid>.

11. Статистична інформація. Сайт Головного управління статистики у Полтавській області : [електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://pl.ukrstat.gov.ua>.

12. Статистична інформація. Сайт Державної служби статистики : [електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : www.ukrstat.gov.ua.